

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО НАУКИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВОТА
КАТЕДРА „СОЦИАЛНА ПЕДАГОГИКА И СОЦИАЛНО ДЕЛО“

**РАЗВИТИЕ НА МЕКИ УМЕНИЯ В ПРОЦЕСА НА
ДОМАШНО ОБРАЗОВАНИЕ:
МЕЖДУНАРОДНО СРАВНИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ**

АВТОРЕФЕРАТ

на

ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление 1.2. Педагогика (Сравнително образование)

Гергана Антонова Сакарски

Научен ръководител: Професор дпн Николай Борисов Попов

София 2024

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

УВОД.....	4
СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	7
ГЛАВА ПЪРВА: СЪЩНОСТ НА ФЕНОМЕНА ДОМАШНО ОБРАЗОВАНИЕ.....	9
1.1. КОНЦЕПЦИИ И ОСОБЕНОСТИ НА ДОМАШНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	9
1.1.1. Дефиниране на понятията	9
1.1.2. Мотивации за избора на домашното образование	9
1.1.3. Подходи, стилове и практики в домашното образование	9
1.1.4. Социални и емоционални аспекти на домашното образование	10
1.1.5. Реализация на домашнообразованите лица	10
1.1.6. Специфики при изследването на домашното образование	11
1.2. НОРМАТИВНИ РАМКИ.....	11
1.2.1. Нормативна рамка на домашното образование в Англия	11
1.2.2. Нормативна рамка на домашното образование в България	11
1.2.3. Нормативна рамка на домашното образование в Канада.....	11
1.2.4. Нормативна рамка на домашното образование в САЩ	11
1.2.5. Нормативна рамка на домашното образование във Франция.....	12
1.2.6. Нормативна рамка на домашното образование в Южна Африка.....	12
1.2.7. Сравнение на нормативните рамки	12
1.3. ОБОБЩЕНИЕ	12
ГЛАВА ВТОРА: МЕКИ УМЕНИЯ ЧРЕЗ ДОМАШНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	13
2.1. КОНЦЕПЦИИ ЗА МЕКИТЕ УМЕНИЯ	13
2.1.1. Дефиниране на понятията	13
2.1.2. Предизвикателства в изследването на меките умения при домашнообразованите лица	15
2.1.3. Критерии за оценка на меките умения в процес на домашно образование	16
2.2. ПОДХОДИ И ПРАКТИКИ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ НА МЕКИТЕ УМЕНИЯ.....	16
2.2.1. Адаптивност.....	16
2.2.2. Комуникационни умения.....	16
2.2.3. Креативност	16
2.2.4. Междупличностни умения	16
2.2.5. Критическо мислене.....	17
2.2.6. Лидерство.....	17
2.2.7. Креативно решаване на проблеми	17
2.2.8. Работа в екип	17

2.2.9. Умения за управление на времето	17
2.2.10. Етика.....	17
2.3. ОБОБЩЕНИЕ	18
ГЛАВА ТРЕТА: МЕЖДУНАРОДНО СРАВНИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА МЕКИТЕ УМЕНИЯ У ДОМАШНООБРАЗОВАНИ ЛИЦА	18
3.1. ДИЗАЙН НА ИЗСЛЕДВАНЕТО	18
3.2. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО	23
3.2.1. Резултати от задълбочени интервюта с домашнообразовани лица и родители.....	23
3.2.2. Резултати от анкетно проучване, проведено сред домашнообразовани лица	23
3.2.3. Резултати от анкетно проучване, проведено сред родители на домашнообразовани лица.....	26
3.2.4. Сравнителен анализ	28
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	29
НАУЧНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	33
ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА	34
ДРУГИ НАУЧНИ ПРИНОСИ НА АВТОРА И ПРЕДСТАВЯНИЯ НА НАУЧНИЯ ТРУД	35
БЛАГОДАРНОСТИ	37

УВОД

Домашното образование, наричано още хоумскулинг (от английски home-schooling), се счита за модерно и иновативно явление в образованието, но в исторически план това е най-старата образователна практика с много по-дългогодишни традиции от формалното училищно образование, което познаваме днес.

Домашното образование в съвременната му форма се заражда в Съединените американски щати през 70-те години на XX век. Познато още като образование у дома, домашно училище, хоумскулинг, училище вкъщи, семейно образование, това явление придобива все по-голяма популярност в много страни и предизвиква все по-силен обществен, политически и научен интерес. Изборът на тази образователна практика се обуславя от разнородни комплексни фактори, сред които най-често могат да бъдат споменати семейните ценности, неудовлетвореността на родителите от училището и желанието или нуждата от индивидуален подход в образователния процес (Boulter, 2017). „Както при всяка алтернативна практика, така и при домашното образование, се наблюдават противоречиви позиции в научните трудове, както и различно ниво на регламентиране в нормативните текстове в отделните страни и техните териториални и административни единици.“ (Сакарски, 2022, с. 535). Въпреки съществуващите спорове през последните години както в много страни, така и у нас се наблюдава нарастване на броя на семействата, които избират да образуват децата си у дома.

Дисертационният труд има концептуален характер и се базира на теоретично и емпирично проучване, което цели да обогати теорията на съществуващите алтернативни подходи в педагогическите изследвания и да постави основи за по-нататъшни изследвания и сравнения на явлението домашно образование, което вълнува все повече обществото в различни части на света.

Обосновка на проблема

Научните трудове, които изследват домашното образование в България, са малко на брой. Съществуват много малко източници на информация по темата. Теоретиците, които изследват този феномен, най-вече в държавите с установени традиции в домашното образование, се насочват в голяма степен към изучаването на академичната реализация на домашните ученици, но нараства и наличието на трудове, които изследват социалните умения на лицата, преминаващи през домашно училище. Основанието на

настоящия дисертационен труд е в оскъдността на задълбочени сравнителни изследвания на тази алтернативна образователна практика, която добива все по-голяма популярност в наши дни. Настоящият труд се мотивира също така и от нуждата от задълбочени познания и изводи относно развитието на меките умения при домашните ученици. Сравнението на ситуацията на лицата, образовани в домашна среда в България и други страни цели да даде яснота върху проблема и да постави бази за по-нататъшни научни дискусии.

Домашното образование като алтернатива на институционалното образование вълнува все повече обществото в много страни. Този феномен може да се определи като най-динамичното образователно движение, предизвикващо все по-голям социален, научен и обществен интерес.

Значимост на изследването

Извеждането на заключения за най-добрите практики може да подпомогне образователния процес и да даде възможности за корекция на евентуални проблеми, възникващи в държавните или частните училища, с оглед на подобряване на резултатите от обучението за бъдещата реализация на учениците, преминавали през формално образование, или за заимстване на най-добри практики за подобряване на практиката на домашното образование в семействата, които правят избора да я прилагат. Изводите могат да послужат и за разширяване на спектъра от знания в социалнопедагогическата дейност. Настоящият дисертационен труд предоставя база за следващи проучвания и приложение на изведените заключения в практиката на семейства, избрали домашно образование за децата си поради специални нужди.

Главна цел

Главната цел на дисертационния труд е да се проучи и сравни развитието на меките умения, придобити или развити в процеса на домашно образование в изследваните страни.

Цели за реализиране на главната цел

1. Да се проучи и представи същността на феномена домашно образование.
2. Да се разкрие развитието на меките умения при домашно образование.
3. Да се проведе международно сравнително изследване на меките умения у домашнообразовани лица.

Задачи

Задачи за постигане в Цел 1:

- Да се проучат концепциите за и особеностите на домашното образование.
- Да се очертаят нормативните рамки на домашното образование в шест страни.

Задачи за постигане в Цел 2:

- Да се проучат концепциите за меките умения.
- Да се разгледат подходи и практики, които се прилагат за изграждане и развитие на меки умения.

Задачи за постигане в Цел 3:

- Да се проведе проучване сред домашнообразовани лица и техни родители в отделните страни.
- Да се анализират и представят резултатите от изследването.
- Да се формулират изводи и препоръки.

Обект

Обект на дисертационния труд е домашното образование.

Предмет

Предмет на изследването са меките умения, които придобиват и развиват лицата, получаващи домашно образование.

Страни, включени в изследването

В дисертационния труд се прилага модел на сравнително изследване с „гъвкав брой страни“ (Попов, 2019, с. 97), при който броят на страните не е постоянен в процеса на постигане на конкретните цели. Общият брой на страните, включени в изследването, е осем: Англия, България, Испания, Канада, Намибия, САЩ, Франция, Южна Африка. Англия не е страна, а нация в Обединеното кралство, но за по-кратко изразяване се нарича страна. Анализът на нормативната рамка обхваща шест страни, а отделните етапи на емпиричното изследване включват между пет и седем страни.

Изследователски въпроси

В изследването се търсят отговори на следните изследователски въпроси:

- Кои меки умения се открояват при домашнообразованите лица?

- Съществува ли връзка между стила на възпитание, който домашнообразоващите родители прилагат и развитието на меките умения при домашнообразованите лица?
- Съществува ли връзка между подхода на преподаване, прилаган от родителите при домашното образование, и развитието на меките умения при домашнообразованите лица?
- Оказват ли влияние традициите и практиката на домашното образование в отделните страни върху развитието на меките умения на домашните ученици?

Методи на изследване

- *Теоретични методи:*
 - ✓ Проучване на теоретични източници
 - ✓ Библиографичен анализ на връзката между домашното образование и развитието на меките умения
 - ✓ Сравнителен анализ на резултатите в няколко страни
- *Емпирични методи:*
 - ✓ Серия от задълбочени интервюта с лица, получили домашно образование в няколко страни
 - ✓ Анкета, разпространена сред лица, получили домашно образование в различни страни
 - ✓ Анкета, разпространена сред родители на лица, получили домашно образование в различни страни
 - ✓ Анализ на получените резултати от серията интервюта
 - ✓ Статистически анализ на резултати от анкетните проучвания
 - ✓ Сравнение на резултатите, получени от емпиричното изследване в отделните страни

СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Тази дисертация разглежда развитието на меките умения в процеса на домашно образование чрез международно сравнително изследване. Изследването се основава на качествени и количествени данни, събрани чрез интервюта и анкети, за да се идентифицират специфичните подходи и практики, които способстват за развиването на тези умения.

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение, декларация за оригиналност, научни приноси на дисертационния труд, списък с източници, публикации на автора и приложения с общ обем от 185 страници, разпределени както следва:

Част	Обем
УВОД	7 страници
ГЛАВА ПЪРВА: СЪЩНОСТ НА ФЕНОМЕНА ДОМАШНО ОБРАЗОВАНИЕ	64 страници
ГЛАВА ВТОРА: МЕКИ УМЕНИЯ ЧРЕЗ ДОМАШНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	54 страници
ГЛАВА ТРЕТА: МЕЖДУНАРОДНО СРАВНИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА МЕКИТЕ УМЕНИЯ У ДОМАШНООБРАЗОВАНИ ЛИЦА	38 страници
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	4 страници
ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ	1 страница
НАУЧНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	1 страница
ИЗТОЧНИЦИ	136 източници
ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА	5 заглавия
ПРИЛОЖЕНИЯ	5 приложения

Използваните източници са цитирани по стандарта APA Style. Броят на цитирани източници е 136, включващи текстове, видеоматериали, нормативни документи и други публикации на български, английски и френски език.

Приложенията включват :

ПРИЛОЖЕНИЕ №1: Въпроси към интервюирани домашнообразовани лица

ПРИЛОЖЕНИЕ №2: Анкетни карти (онлайн)

ПРИЛОЖЕНИЕ №3: Списък с фигури

ПРИЛОЖЕНИЕ №4: Списък с таблици

ПРИЛОЖЕНИЕ №5: Предварителни резултати от анкета с домашнообразовани лица

ГЛАВА ПЪРВА: СЪЩНОСТ НА ФЕНОМЕНА ДОМАШНО ОБРАЗОВАНИЕ

В първа глава се изследват концепциите и особеностите на домашното образование. Главата започва с дефиниране на ключовите понятия и разглеждане на различните мотивации, които водят родителите и учениците към избора на този вид обучение. Следват разглеждания на подходите, стиловете и практиките в домашното образование, както и социалните и емоционални аспекти, свързани с него. Описват се също и реализацията на домашнообразованите лица и специфики при изследването на този вид образование. В тази глава се прави преглед и съпоставка на нормативните рамки на домашното образование в Англия, България, Канада, САЩ, Франция, Южна Африка. Извеждат се изводи и препоръки.

1.1. КОНЦЕПЦИИ И ОСОБЕНОСТИ НА ДОМАШНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

1.1.1. Дефиниране на понятията

В този параграф се дефинират основните термини и понятия, свързани с домашното образование. Подробно се разглеждат различните дефиниции на домашното образование, предлагани от различни автори и институции, като се прави анализ на тяхната същност и обхват.

1.1.2. Мотивации за избора на домашното образование

Тук се обсъждат различните мотиви, които водят семействата до избор на домашно образование за техните деца. Анализират се факторите като неудовлетвореност от традиционната училищна система, религиозни и културни убеждения, както и индивидуалните потребности на децата.

1.1.3. Подходи, стилове и практики в домашното образование

Този параграф предоставя преглед на различните методи и стилове, използвани в домашното образование. Разглеждат се подходи като умерено структуриран, структуриран, неструктуриран, силно структуриран, алтернативен метод на преподаване (Brabant, 2020). Обсъждат се и различни стилове на преподаване, които се наблюдават при домашното образование, като класически, Montessori, Charlotte Mason, университетски модел на домашно образование, неучилище (unschooling) и други, както

и практическото им приложение в домашната учебна среда. Практиката на домашното образование се разглежда и през призмата на родителския стил на възпитание според Baumrind (1996). Представя се опит за класификация на домашното образование в зависимост от методите на обучение и целите на родителите, включваща традиционен подход, персонализиран подход, експериментален подход, училищен подход и социален подход. Разкриват се и видовете практики в зависимост от целите на образователния процес, интересите и нуждите на учениците и съответните законови изисквания в различните държави. В заключение се извеждат следните видове домашното образование, които обобщено очертават границите на изследвания феномен:

- *Стандартно домашно образование*, при което родителите сами предоставят образование на децата си в домашна среда, за да осигурят персонализирано образование.
- *Групово домашно образование*, което се извършва с помощта на учебни центрове, родителски кооперативи, школи и други частни образователни структури, които предлагат програми, отговарящи на нуждите на децата и изискванията на домашнообразоващите семейства.
- *Виртуално домашно образование*, при което обучението се осъществява предимно с помощта на виртуални ресурси, помощни материали и онлайн дискусии с учители и други ученици.

1.1.4. Социални и емоционални аспекти на домашното образование

В този параграф се разглеждат социалните и емоционалните ефекти от домашното образование върху децата, образовани извън училище. Обсъждат се въпроси като социализация, развитие на емоционалната интелигентност и взаимодействието с връстниците.

1.1.5. Реализация на домашнообразованите лица

Параграфът разглежда реализацията на лицата, които са получили домашно образование. Академичното развитие и кариерната реализация на домашнообразованите лица остават недостатъчно изследвани в световен мащаб до момента. Това се дължи на множеството предизвикателства, които се открояват при изследването на алтернативния образователен феномен домашно образование, които са изложени в следващата част.

1.1.6. Специфики при изследването на домашното образование

Тук се обсъждат методологическите предизвикателства и специфики при изследването на домашното образование. Описват се различните изследователски предизвикателства, пред които се изправят изследователите на този комплексен образователен феномен. В наши дни съществуват множество организации и международни мрежи, създадени от родители и последователи на течението, които съществуват паралелно с образователните системи в съответните страни и имат за цел да подпомагат семействата с педагогическата, социалната и институционалната организация на домашното училище. Ето защо тук се прави списък с някои от организациите, работещи в сферата на домашното образование в изследваните страни.

1.2. НОРМАТИВНИ РАМКИ

1.2.1. Нормативна рамка на домашното образование в Англия

Този параграф предоставя преглед на законовите и нормативни изисквания за домашното образование в Англия. Разглеждат се специфичните регулации и контролни механизми, които касаят изследвания образователен феномен.

1.2.2. Нормативна рамка на домашното образование в България

Описва се нормативната база на домашното образование в България, като се акцентира върху правата и задълженията на родителите и институциите, свързани с образованието.

1.2.3. Нормативна рамка на домашното образование в Канада

Разглеждат се законовите изисквания за домашното образование в Канада, включително провинциалните различия и специфики.

1.2.4. Нормативна рамка на домашното образование в САЩ

Този параграф предоставя информация за регулациите и правните аспекти на домашното образование в Съединените щати, като се разглеждат федералните и щатските закони.

1.2.5. Нормативна рамка на домашното образование във Франция

Описват се законовите изисквания и регулации за домашното образование във Франция, като се акцентира върху държавния контрол и инспекции.

1.2.6. Нормативна рамка на домашното образование в Южна Африка

Представя се нормативната рамка за домашното образование в Южна Африка, включително законовите изисквания и процедурите за регистрация.

1.2.7. Сравнение на нормативните рамки

В този параграф се представя в сравнителен план някои от основните аспекти на регламентиране на домашното образование в разгледаните страни, като се открояват основните сходства и различия, свързани с регламентирането на домашното образование в нормативните актове, регулирането на домашното образование от образователните власти, наличието на централизирана образователна платформа за дистанционно обучение и възможностите за финансово или ресурсно подпомагане на домашнообразоващите семейства. Представя се и съпоставка между нивото на централизация на управлението на училищните системи в изследваните страни според Попов (2019) и степента на регулиране на домашното образование от контролните органи (Сакарски, 2022). Очертава се тенденцията за връзка между нивото на централизация на управлението на образователните системи в изследваните страни и степента на регулиране на домашното образование. В страните с децентрализирано управление на училищното образование (Англия, Канада, САЩ) домашното образование варира от силно регулирано до нерегулирано. В страните с централизирано управление (България, Франция, Южна Африка) домашното образование е силно регулирано. В резултат на тези наблюдения може да се предположи, че централизацията на управлението в образователните системи води до по-силна регулация на домашното образование, докато децентрализацията предполага неравномерна регулация на домашното образование.

1.3. ОБОБЩЕНИЕ

Първа глава на дисертационния труд предоставя задълбочен анализ на концепциите, особеностите и нормативните рамки на домашното образование. Тя служи като основа за по-нататъшното изследване на феномена и неговите различни аспекти. В

обобщение може да се каже, че признаването и регулирането на домашното образование варира силно в отделните страни и е предмет на дискусии и противоречия, чиято уеднаквяване би била труден и комплексен процес.

ГЛАВА ВТОРА: МЕКИ УМЕНИЯ ЧРЕЗ ДОМАШНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Във втора глава на дисертационния труд се разглеждат меките умения, придобити чрез домашното образование. Главата съдържа две основни секции: концепции за меките умения и подходи за тяхното изграждане и развитие.

2.1. КОНЦЕПЦИИ ЗА МЕКИТЕ УМЕНИЯ

2.1.1. Дефиниране на понятията

В този параграф се представят различни дефиниции и теоретични рамки за меките умения. Анализират се различни подходи за тяхното тълкуване и включването им в контекста на домашното образование.

„Меките умения са способности, които определят как човек работи и как взаимодейства с други хора“ (Herrity, 2018, online). Срещат се редица други термини, които назовават тези способности: лични умения, междуличностни умения, нетехнически умения, основни умения, преносими умения и други сходни на тях понятия, които се използват както в научната литература, така и в бизнеса. Тези умения също се наричат и общи умения (от англ. generic skills), ключови умения (от англ. key skills), основни умения (от англ. core skills) или фундаментални умения (от англ. foundational skills). От скоро меките умения се наричат и „силни умения“ (от англ. power skills), тъй като практиката показва, че именно този тип умения позволяват на хората и организациите да успяват в начинанията си, тоест те съответстват на силните страни на човека и изявяват личността му.

Характерно за меките умения е, че те са свързани с личностните и социалните качества на човека, които го правят успешен не само в професионалната му област, но и в личния му живот. Важността на меките умения се признава като фактор за успешната работа на човека в екип, както и за мотивацията, продуктивността и удовлетвореността му на работното място. Те се определят и като основополагащи за развитието на конкурентоспособността не само на личностите, а и на организациите (European Commission, 2016, 2020).

В този дисертационен труд се предлага фокус върху следните 50 меки умения при домашнообразованите лица, които се концентрират в 10 основни групи:

Група от умения	Меки умения
Адаптивност	Спокойствие Нагласа за учене и растеж Оптимизъм и позитивна нагласа Самоуправление Самотивизиране Ситуационен анализ
Комуникационни умения	Активно слушане Конструктивна обратна връзка Презентация Вербална комуникация Писмена комуникация
Креативност и творческо мислене	Експериментиране Въображение Иновация Мисловна карта Изследване
Критическо мислене	Точност Внимание към детайла Задаване на въпроси Планиране
Междупличностни умения	Културна интелигентност Дипломация Емпатия Хумор Работа в мрежа

	Толерантност
Лидерство	Асертивност Щедрост Инициативност Управленски умения Менторство
Решаване на проблеми	Анализ Мозъчна атака Вземане на решения Логически разсъждения Наблюдение
Работа в екип	Сътрудничество Управление и разрешаване на конфликти Координация Обмен на идеи Посредничество
Умения за управление на времето	Поставяне на цели Организация Планиране Приоритизиране Управление на стреса
Етика	Ангажимент Дисциплина Професионализъм Отговорност

Таблица 1. Групиране на някои търсени меки умения, изследвани от автора (Автор: Г. Сакарски)

2.1.2. Предизвикателства в изследването на меките умения при домашнообразованите лица

Тук се разглеждат специфичните предизвикателства, свързани с измерването и оценяването на меките умения при деца, образовани в домашна среда. Анализират се методологически подходи за справяне с тези предизвикателства.

2.1.3. Критерии за оценка на меките умения в процес на домашно образование

Представят се различни критерии и инструменти за оценка на меките умения при децата, образовани в домашна среда. Тези критерии могат да бъдат използвани както в образователна среда, така и в бизнес контекст или в други ситуации, където се изисква оценка на различни меки умения. В контекста на домашното образование тези критерии могат да бъдат адаптирани в зависимост от възрастта и специфичните нужди на детето, както и спецификите на семейната динамика и дейности. Оценката на меките умения при децата трябва да бъде подкрепена с конструктивна обратна връзка и последвана от предоставяне на възможности за усъвършенстване на тези умения.

2.2. ПОДХОДИ И ПРАКТИКИ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ И РАЗВИТИЕ НА МЕКИТЕ УМЕНИЯ

2.2.1. Адаптивност

Този параграф разглежда значението на адаптивността като меко умение и как тя се развива чрез домашното образование. Обсъждат се стратегии и методи за стимулиране на адаптивността при учащите се в домашна среда.

2.2.2. Комуникационни умения

Параграф 2.2.2. разглежда важноста на комуникационните умения и тяхното развитие чрез домашното образование. Представят се различни стратегии за усъвършенстване на комуникационните способности на децата.

2.2.3. Креативност

Разглеждат се методи и подходи за стимулиране на креативността при децата, които получават домашно образование. Описват се както теоретични концепции, така и практически приложения за развитие на креативните умения.

2.2.4. Междуличностни умения

В този параграф се разглеждат междуличностните умения и тяхното значение за социалното развитие на децата, образовани в домашна среда. Анализират се методи и стратегии за развитие на ефективното междуличностно взаимодействие.

2.2.5. Критическо мислене

Този параграф се фокусира върху важноста на критическото мислене и как то се развива чрез учебния процес в домашна среда. Представят се различни теоретични модели и практически инструменти за стимулиране на критичното мислене при децата.

2.2.6. Лидерство

Разглеждат се аспекти на лидерството и как то се формира чрез домашното образование. Описват се стратегии и упражнения за развитие на лидерските умения при учащите се, които получават образование в домашна среда.

2.2.7. Креативно решаване на проблеми

В този параграф се разглежда значението на креативното решаване на проблеми и как то се развива при децата, участващи в домашно образование. Анализират се различни методи и техники за стимулиране на креативното мислене и решаването на проблеми.

2.2.8. Работа в екип

Разглеждат се уменията за работа в екип и тяхното значение за личностното развитие на децата, образовани в домашна среда. Представят се подходи и методи за стимулиране на тези умения чрез учебни проекти и колективни дейности.

2.2.9. Умения за управление на времето

В този параграф се обсъждат уменията за управление на времето и как те се развиват чрез домашното образование. Представят се практически стратегии и методи за научаване на ефективно управление на времето при децата.

2.2.10. Етика

Параграф 2.2.10. се фокусира върху етичните умения и тяхното развитие чрез образователния процес в домашна среда. Разглеждат се както теоретични аспекти на етичното поведение, така и практически методи за интеграция на етичните стандарти в учебната среда извън училищните институции.

2.3. ОБОБЩЕНИЕ

Втора глава на настоящия дисертационен труд представя задълбочен анализ на меките умения, придобити в процеса на домашното образование. Чрез систематично изследване на концепциите и различни подходи за тяхното развитие, главата допринася за разширяване на нашето разбиране за важността на меките умения в съвременното образование, както и за подходи и практики за тяхното развитие в контекста на домашното образование.

ГЛАВА ТРЕТА: МЕЖДУНАРОДНО СРАВНИТЕЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ НА МЕКИТЕ УМЕНИЯ У ДОМАШНООБРАЗОВАНИ ЛИЦА

В тази глава се представя проведеното емпирично изследване на развитието на меките умения при домашнообразовани лица. Изследването е международно и в проучването участват лица от 7 страни, включващи България, Испания, Канада, Намибия, САЩ, Франция и Южна Африка.

3.1. ДИЗАЙН НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Емпиричното изследване, представено в трета глава, предоставя възможност за детайлен сравнителен анализ на това как домашното образование влияе на формирането на меките умения при домашните ученици и го разглежда в сравнителен план.

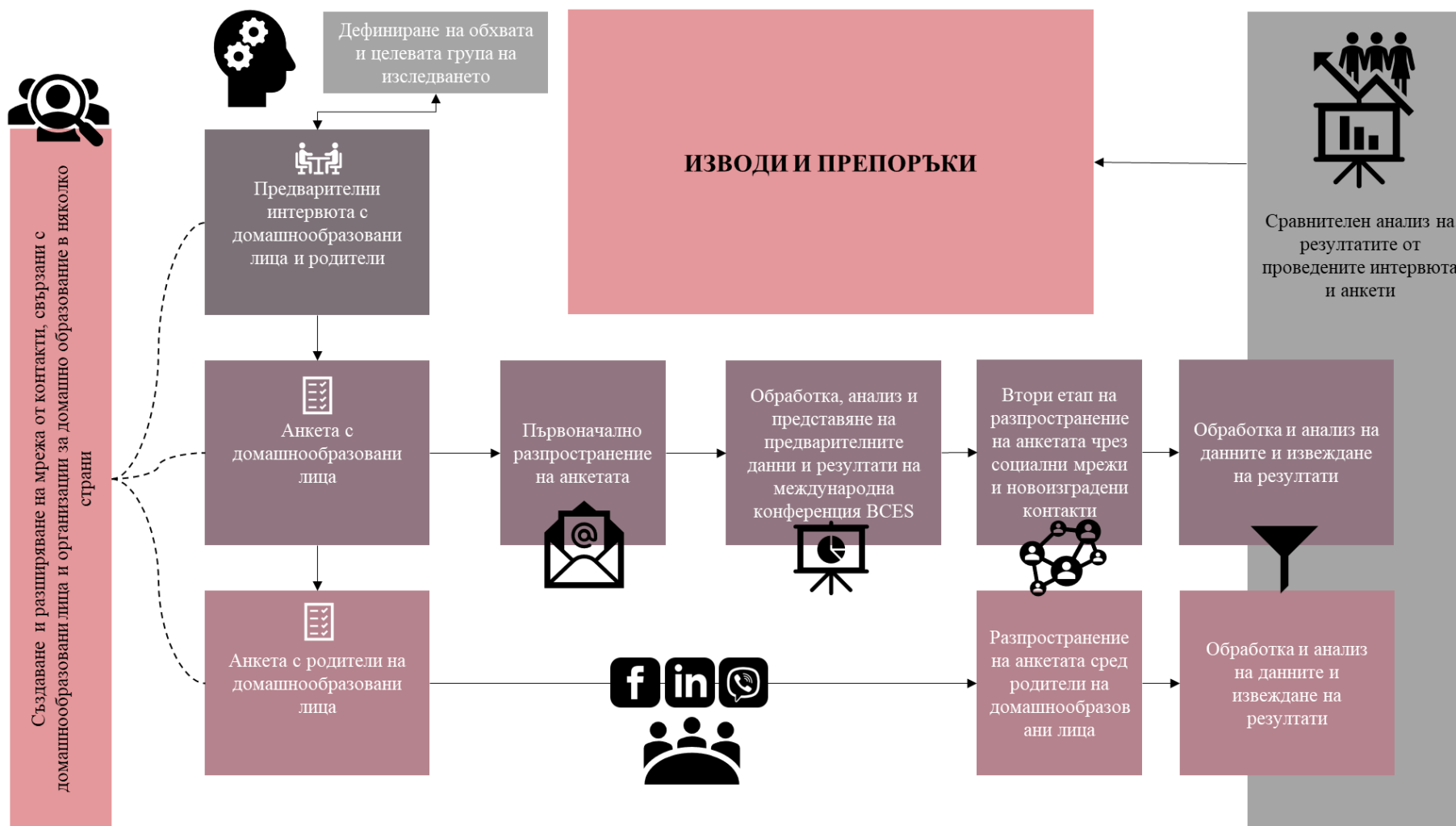
В настоящето изследване се прилагат различни методи и инструменти, включващи анкети, интервюта и сравнителен анализ, за да се измерят и анализират нивата на развитие на меките умения у домашнообразовани лица в няколко страни (между 5 и 7 при различните етапи на емпиричното изследване).

Целта на емпиричното проучване е да се очертае картина на меките умения на домашнообразовани лица от различни страни и да се изведат заключения на базата на международното сравнително изследване, проведено сред домашнообразовани лица и родители, практикуващи домашно образование.

Крайната цел на изследването е не само да се установи влиянието на домашното образование върху меките умения, но и да се предложат препоръки за подобрене на образователните практики и подкрепа за домашнообразованите лица. Този вид

изследване може да допринесе за по-добро разбиране на ролята на домашното образование в развитието на меките умения и да предложи насоки за бъдещи образователни практики, трансферуеми и в друг контекст.

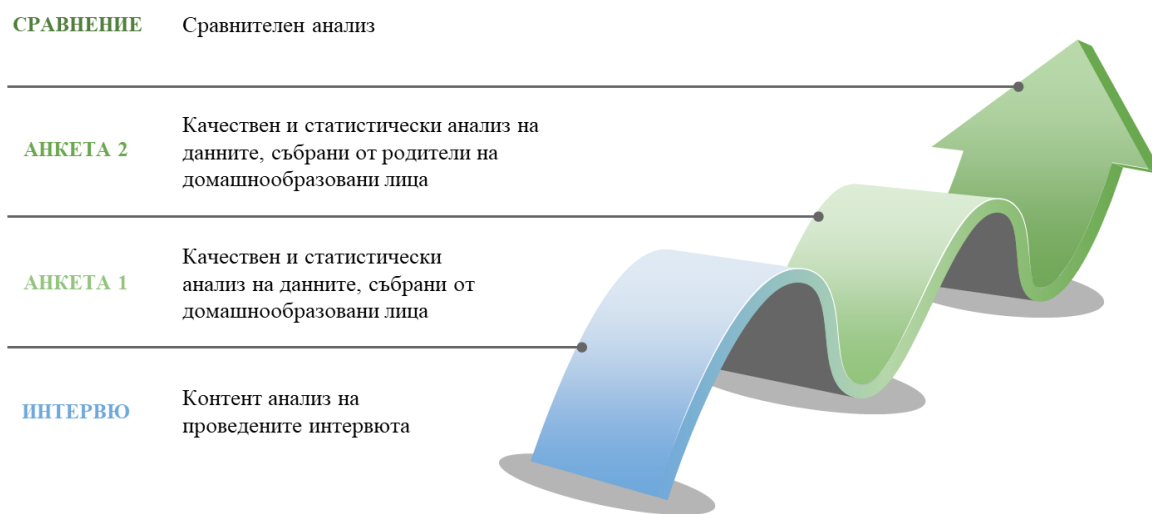
Отделните етапи на изследването се представят в следната фигура, онагледяваща изследователския път, изминат за изготвянето на настоящия дисертационен труд.

Фигура 1. Етапи на изследването (Автор: Г. Сакарски)

Методи

За целта на изследването се използват качествени и количествени методи, включващи качествен анализ на интервюта, статистически анализ на онлайн анкети и сравнителен анализ. При избора на методите на изследването се взима предвид характера на поставената цел, като се спазват критериите за прецизност, изследователска етичност, уважение на дискретността и ефективно съчетаване на качествени и количествени показатели.

Фигура 2. Методи на изследване (Автор: Г. Сакарски)

Инструментарии

Емпиричното изследване, представено в този дисертационен труд, се провежда в няколко етапа на базата на изготвен за целите на проучването инструментариум, който е илюстриран в следната фигура.

Фигура 3. Инструментарии, използван за целите на изследването (Автор: Г. Сакарски)

Проведеното изследване се базира на подобрите и класифицирани в 10 основни групи умения, които се оценяват по 5 степенна Ликертова скала (1 = най-ниско ниво до 5 = най-високо ниво).

Фигура 4. Схематично представяне на изследваните меки умения (Автор: Г. Сакарски)

3.2. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

В тази подглава се представят резултатите от проведеното емпирично изследване.

3.2.1. Резултати от задълбочени интервюта с домашнообразовани лица и родители

За целите на дисертационното изследване са проведени 7 задълбочени интервюта с ученици, получили домашно образование, и 3 интервюта с родители. Анализът на информацията, обменена с интервюираните лица, има за цел да очертае предварителна картина и да положи основите за следващите етапи на емпиричното изследване. Извеждат се основни характеристики на домашното образование като образователен феномен, откриват се полета за изследване и се предоставят данни за сходните тенденции и разлики, които се открояват при развитието на меките умения при домашни ученици.

Резултатите от първите проведени интервюта са представени в доклад от Четвърта научно-практическа конференция с международно участие „Образование и изкуства: традиции и перспективи“ от 2023 година.

3.2.2. Резултати от анкетно проучване, проведено сред домашнообразовани лица

Анкетното проучване на лица, преминали през период на домашно образование, се провежда онлайн с платформата Google Forms в периода юли 2022 – юли 2023 година. Общият брой на респондентите, които участват в анкетата, насочена към домашнообразовани лица, е 33, включващи участници от 5 страни: България (5%), Канада (5%), САЩ (27%), Франция (3%) и ЮАР (39%).

Респондентите (n=33) са на средна възраст 22 години, включващи лица на възраст между 12 и 45 години, сред които 36% са мъже и 64% са жени. Сред респондентите има лица с различни степени на образование, включващи висше образование, средно образование или все още незавършено образование в процес на обучение, които се обясняват с възрастта на респондентите. От отговорите на респондентите се констатира, че анкетираните домашнообразовани лица най-често продължават образованието си след завършване на домашното образование. Анкетираните студенти се обучават в следните

специалности: бизнес администрация и маркетинг, бизнес мениджмънт, наука за данните, теология и религиозни науки, комуникация, мениджмънт на неправителствени организации, креативно писане, театрален мениджмънт, чужди езици и лингвистика, музика, компютърни науки, здравни науки, журналистика и комуникация, индустриално инженерство, животновъдство в селското стопанство, науки за храненето и диетология, човешка физиология, генетика и психология.

Сред учащите повече от половината (52%) определят успеха си в посещаваните образователни институции над средното ниво, а 36% от тях го определят като много добър, отличен или с високи отличия (от англ. “with high honors”) и 9% декларират, че са в топ 5 в своя клас или курс. Голяма част от респондентите (45%) не могат да направят съпоставка, тъй като естеството на тяхното образование извън училище не дава възможност за такова сравнение. В някои случаи домашното образование не предполага и оценяването по общоприетия в училищата начин, което прави отговора на този въпрос още по-труден.

Основната заетост на домашнообразованите лица към момента на анкетата е представена във фигура 25. Сред учащите 12% са ученици в домашно образование в момента на анкетата, 6% са ученици в училище, преминали през период на домашно образование, 58% са студенти. Може да се направи извод, че повече от половината (52%) от анкетираните лица са учащи, които работят или имат собствен бизнес, като съчетават отделните дейности. Сред анкетираните 61% декларират, че в момента на анкетата имат трудова заетост, дори и това да не е дефинирано като основна дейност. Сред работещите 9% са предприемачи, развиващи своя бизнес инициатива.

Средностатистическият професионален опит на анкетираните лица е 3,5 години, като максималният трудов стаж, с който разполагат респондентите, е 6 години. 70% от респондентите декларират, че търсенето на работа им е отнело не повече от 1 месец, като само при 5% от тях търсенето на работа е продължило от 6 месеца до 1 година. Намирането на работа при най-голямата част от анкетираните лица (60%) се осъществява чрез мрежа от контакти с работодатели, което говори за налични умения за ефективно общуване и изграждане на професионални взаимоотношения. Уменията за работа в мрежа (networking) са ключови не само при търсене на работа, но и за успешната кариерна и предприемаческа реализация на активните граждани. 90% от работещите анкетираните лица се чувстват успешни в настоящата си работа, като оценяват своя успех с поне 4 точки по 5-степенна ликертова скала и 90% от тях се чувстват подготвени за

настоящия им професионален живот, а 65% се чувстват удовлетворени от своята работа (поне 4 точки от 5-степенна скала).

За самооценката на меките умения при домашнообразованите лица се използва 5-степенна скала, при която 1 е най-ниската стойност, а 5 е най-високата.

От статистическия анализ на данните може да се направи изводът, че най-силно развитите умения, базирани на средните стойности на оценките от анкетираните лица, са: нагласа за учене и растеж (4,4), логически разсъждения (4,2), емпатия (4,2), отговорност (4,2). Тези резултати потвърждават и предварителните резултати, получени при анализа на отговорите на първите 13 респонденти (Sakarski, 2023). Други меки умения, които се открояват с висока средна стойност (4,1) са уменията за писмена комуникация и въображение, които не се отчитат като най-силни при предварителния анализ на данните (n=13). Всички тези умения попадат в 90-ти перцентил.

Уменията с най-ниски стойности (10-ти перцентил) са: *работа в мрежа* (3,4), *менторство* (3,4), *асертивност* (3,4), *вземане на решения* (3,4), *разрешаване на конфликти* (3,3) и *управление на стреса* (3,0). Уменията за *поставяне на цели*, *самотивизиране*, *иновация* и *асертивност* са тези, които някои от респондентите определят като неразвити с минимална оценка 1. Единственото умение, което не достига максимална стойност 5 е умението за *управление на стреса*. Най-високата стойност, която се отчита за това умение е 4, а най-ниската 2. Този резултат съответства на извод от качествения анализ на проведените интервюта.

Анкетираните лица отчитат най-често като отлично развити (Мода = 5) следните умения: *оптимизъм и позитивна нагласа*, *нагласа за учене и растеж*, *емпатия*, *инициативност* и *отговорност*. Може да се предположи, че семейното образование спомага за развитието на тези общочовешки ценности чрез позитивното възпитание чрез мотивация и според интереса и темпото на всяко дете.

Респондентите имат различни мнения относно това дали биха избрали да се обучават вкъщи, ако имаха възможност да направят този избор за себе си днес. Някои респонденти изразяват силно предпочитание към домашното обучение, посочвайки предимства като спокойна и гъвкава учебна среда, защита от тормоз, развитие на самодисциплина и умения за критическо мислене, както и способността да се фокусира върху индивидуалните интереси и таланти. Те също така оценяват възможността да имат по-близки отношения с родителите си и способността да се възпитават семейните ценности и морал. Има обаче и респонденти, които не биха избрали домашно обучение.

Те споменават пропускането на социални взаимодействия и общи културни преживявания, както и потенциалните предизвикателства при развиването на социални умения и справянето с неподходящи ситуации в света. Някои изразяват загриженост относно липсата на отчетност и структура при домашното образование, както и потенциала за тесен светоглед, ако заобикалящата среда е само от хора с подобно мислене.

Голяма част от анкетираните лица споделят, че биха избрали да образovat своите деца у дома или биха желали да им предоставят някаква хибридна форма на образование, съчетаваща образование в семейството и достъп до училища или центрове за обучение, позволяващи гъвкавост и индивидуализирано обучение. Много от тях споменават, че желаят да осигурят възможно най-доброто образование и опит за децата си, подобно на това, което самите те получават като домашни ученици. Те ценят способността да учат със собствено темпо, да създават близки приятелства, да имат повече време за извънкласни дейности и да имат високо ниво на образование. Някои споменават също, че биха желали да предпазят децата си от определени ситуации или мнения, с които не са съгласни. Въпреки това, има няколко респонденти, които споделят загриженост относно социалните умения и необходимостта от повече социални взаимодействия, което показва, че домашното образование не може да се разглежда като универсално добър избор за всяко дете и семейство.

Може да се каже, че домашнообразованите лица, които участват в изследването, считат живота си за щастлив, като 94% отговарят на съответния въпрос с поне 4 точки по 5-степенна Ликертова скала (58% оценяват с 4 точки, 36% оценяват с 5 точки).

3.2.3. Резултати от анкетно проучване, проведено сред родители на домашнообразовани лица

Анкетното проучване, направено сред родители на домашнообразовани лица, има за цел да даде по-широк обхват и база за сравнение на резултатите от анкетното проучване с домашнообразованите лица. На анкетата отговарят общо 71 родители, които образovat или са образovali децата си чрез домашно образование и които живеят в 7 страни: 15% в България, 1% в Испания, 32% в Канада, 3% в Намибия, 7% в САЩ, 3% във Франция и 38% в Южна Африка. В рамките на това изследване респондентите оценяват меките умения на общо 137 деца.

Според данните от изследването най-често родителите използват авторитетен родителски стил на възпитание, който се характеризира с умерен контрол и ясни очаквания от страна на родителя, поддържайки среда на уважение и зачитане на мнението на детето. Автономията, която се предоставя на детето при този стил, създава предпоставка за развитие на меки умения от различни групи. Умерено структурираният образователен подход се посочва като предпочитан от 55% от анкетираните родители.

За оценката на меките умения на домашнообразованите лица от техните родители се използва 5-степенна скала, при която 1 е най-ниската стойност, а 5 е най-високата. От статистическия анализ на оценката на меките умения на домашнообразовани лица от техните родители се констатира, че най-силно развитите умения според родителите (90-ти перцентил), са: *въображение* (4,4), *изследователско мислене* (4,3), *умения за задаване на въпроси* (4,3), *хумор* (4,3), *наблюдение* (4,3), *щедрост* (4,2). Тези средни стойности на меките умения, оценени от родителите, се различават от самооценката на меките умения от анкетираните деца. Други меки умения, които се открояват с висока средна стойност (4,1), са уменията за *вербална комуникация*, *иновация*, *експериментиране*, *внимание към детайла*, *емпатия*, *културна интелигентност*, *логически разсъждения* и *отговорност*.

Уменията с най-ниски средни стойности според оценката на родителите са: *управление на стреса* (3,4), *организация* (3,5), *писмена комуникация* (3,4), *планиране* (3,4), *управление на конфликти* (3,4), *приоритизиране* (3,4), *работа с график* (3,4), *поставяне на цели* (3,4). Сред изследваните умения повече получават минимална оценка 1 според родителите, отколкото се отчита при резултатите от анкетата с домашни ученици, но няма умения, които не са оценени с максимална стойност 5, за разлика от резултатите от анкетата с домашнообразовани лица.

Анкетираните родители отчитат най-често като отлично развити (Мода = 5) следните умения: *самоуправление*, *спокойствие*, *самотивизиране*, *нагласа за учене и растеж*, *вербална комуникация*, *въображение*, *иновация*, *експериментиране*, *изследване*, *задаване на въпроси*, *внимание към детайла*, *емпатия*, *хумор*, *културна интелигентност*, *инициативност*, *менторство*, *щедрост*, *логически разсъждения*, *наблюдение*, *сътрудничество*, *обмен на идеи*, *отговорност*, *дисциплина*, *ангажимент*, *професионализъм*.

3.2.4. Сравнителен анализ

При сравнителното проучване на стиловете на възпитание се открояват високите стойности на уменията за *експериментиране, задаване на въпроси, емпатия и толерантност* при неангажирания стил на родителство, както и уменията за *спокойствие, активно слушане, наблюдение, сътрудничество, разрешаване на конфликти, отговорност, дисциплина, ангажираност и професионализъм* при снизходителния стил. С тенденция към значително повече ниски стойности са оценките на меките умения, придобити при възпитание в авторитарен стил, където родителят е този, който дава инструкциите и не се оставя достатъчно място за себеизразяване на детето, което е необходима предпоставка за развитието на личностните умения. Проследяването на средните стойности на оценките на всяко едно от меките умения, присъдени от домашнообразоващи родители и домашнообразовани лица, показва, че най-високи стойности се отчитат при следните меки умения: *въображение, изследване, емпатия, хумор, логически разсъждения, наблюдение и отговорност*.

Най-слаби средни стойности и при запитването на домашнообразовани лица, и при запитването на родители бележат следните меки умения: *планиране, управление на конфликти, управление на стреса и приоритизиране*.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд цели да внесе яснота относно ефектите от един противоречив образователен феномен – домашното образование, чиято практика се разпространява на много места в наши дни и предизвиква все по-голям интерес.

Домашното образование, което набира все по-голяма популярност в научните среди, се радва на много привърженици, но среща и много критики. В литературата се отчитат както позитивни ефекти, свързани с неговата практика, така и негативни ефекти, които не бива да бъдат подценявани. Този образователен феномен не може да се регулира без да се разглежда в неговата цялост и без да се отчетат ефектите от практиката му върху домашнообразованите лица. В научната литература съществуват изследвания, които проучват резултатите от това явление в образованието в академичен план, но в следствие на библиографския анализ на източници на английски, български и френски език не се откриват изследвания, които го разглеждат през призмата на придобитите житейски умения от домашнообразованите лица.

В настоящия период, в които сме свидетели на едни от най-мащабните промени, свързани с навлизането и широката употреба на изкуствения интелект и роботизацията, меките умения се оказват още по-важни и ключови не само за кариерната реализация на младите хора, но и за просъществуването ни като общество. Академичните знания стават все по-лесно достъпни, много от техническите умения, които изискват години обучения, тренировки и опит, за да бъдат усвоени и усъвършенствани, стават неконкурентни или ненужни, но човешките качества и преносимите умения са тези, които не биха могли да бъдат изместени от роботите, изкуствения интелект и машините и върху които е необходимо да се фокусира актуалното образование.

Съчетанието на изследователския поглед върху домашното образование и меките умения е предизвикателство, което среща множество трудности, но изучаването на развитието на меките умения при домашнообразованите лица позволява да се обогати информираността относно ефектите от разнообразните образователни практики, съществуващи извън училище, както и да се онагледят някои от техните резултати, разгледани през призмата на меките умения.

Изводи:

В следствие на проведеното теоретично проучване се очертават следните изводи:

- Домашнообразованите лица развиват богат набор от меки умения, за които семейната динамика, инвестицията от време и внимание от страна на родителите и мотивите за практиката на домашно образование оказват голямо влияние. Резултатите от проведеното теоретично изследване, опровергават схващането, че социализацията на домашнообразованите лица е оцетена, когато са налице съпричастност, осъзнатост и осигуряване на необходимата среда за социални взаимодействия за домашните ученици.
- Домашното образование е образователен феномен с богато многообразие от практики и подходи, който позволява гъвкавост и индивидуализация на обучението. Именно възможностите за бърза адаптация към ритъма и нуждите на всяко дете са в основата на неговата популярност.
- До настоящия момент има много неизследвани аспекти относно професионалната реализация на лицата, обучавани в домашна среда по света, свързани с развитието на меките умения. Тази оскъдност се обяснява със сложността на изследването на домашното образование като алтернативен образователен модел, както и с комплексността и динамичността на меките умения, които изискват лонгитудинални изследвания.

Анализът на резултатите от емпиричното изследване дава основание за формулиране на следните изводи:

- Разнородни меки умения, необходими за професионалната реализация и успешната интеграция на човека в обществото, могат да бъдат изградени в процеса на домашно образование, което го прави в много случаи успешна алтернатива на конвенционалното образование.
- Потвърждава се зависимостта между родителския стил на възпитание и подхода към домашното образование и средните стойности на оценките на меките умения, придобити от домашнообразованите лица.
- Не се открива значима зависимост между страната, в която домашното образование се практикува, и средните стойности на оценките на меките умения при домашнообразованите лица.

- Стилът на възпитание, който се практикува в семейството, оказва по-голямо влияние върху развитието на меките умения, отколкото образователния подход или страната, в която семейството пребивава.

Препоръки:

В следствие на проведеното теоретично и емпирично изследване могат да се направят следните препоръки:

- Широкото разнообразие от практики и подходи, както и честото им смесване и адаптиране към индивидуалните нужди на домашнообразованите лица не предполага изграждането на национална или супранационална рамка за домашно образование. Общоприет регламентиран модел на домашно образование би бил в разрез с голяма част от мотивациите за практиката от много домашнообразоващи семейства. Въпреки това създаването на кредитна система за валидиране на знанията и уменията на домашнообразованите лица в България би могла да улесни тяхната академична и професионална реализация.
- Признаването на различните форми на домашно образование като успешна алтернатива на училищното образование би дало възможност за изграждането на по-тесни хибридни връзки между съществуващата училищна и университетска инфраструктура и домашнообразоващите семейства. От полза за домашнообразованите лица би била възможността за достъп до лаборатории, спортни салони, зали и други съоръжения или образователни събития и състезания. Този достъп не само би подобрил възможностите за практическото обучение на домашните ученици, но също така би допринесъл и за разширяване на възможностите им за социални взаимодействия с връстници.
- Оpozнаването на феномена домашното образование от по-голям брой специалисти, педагози и социални работници би било крачка напред към по-обективно разбиране на домашнообразованите семейства и оценяването на ефектите от домашното образование. Това би дало възможност за по-добра превенция на евентуални проблемни казуси, с които специалисти и педагози от социалните служби могат да се сблъскат.

- Създаването на адекватни обучителни модули за домашнообразователни родители биха могли да скъсат дистанцията, която съществува между държавните образователни институции и домашнообразователните семейства, и да създадат предпоставки за подобряване на качеството на домашното образование с оглед на разширяване на спектъра от знания и фокус върху меките умения от родителите.
- Обучения, свързани с идентифицирането и развитието на меките умения, могат да бъдат интегрирани в образователни модули, насочени не само към домашнообразователни родители, но и към социални работници, педагози и други специалисти, които образоват и подпомагат по един или друг начин младото поколение.

В заключение може да се каже, че домашното образование не предоставя универсална рецепта за успех. То не трябва да се разглежда извън контекста на динамиката и характеристиките на семейството, което е основата, на която образователният процес се гради. Решението за избор на домашно образование зависи от индивидуалните предпочитания, ценности и обстоятелства на семейството, в които детето се развива. Някои хора го виждат като начин за осигуряване на висококачествено образование и положителна учебна среда, докато други смятат, че стандартната училищна система е достатъчна или предпочитат социалните взаимодействия и преживявания, които идват с традиционното образование. При всички случаи, домашното образование е явление, към което все повече погледи се насочват в търсене на по-гъвкави образователни алтернативи, адаптирани към нуждите и възможностите, които предлага нашето съвремие.

НАУЧНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Провеждане на теоретико-емпирично изследване на образователен феномен от съществена значимост, който не е предмет на самостоятелно изследване в България до този момент.
2. Проучване и анализиране за първи път у нас и в международен мащаб на връзката между богат набор от специфични меки умения и домашното образование.
3. Създаване на детайлна категоризация на 50 меки умения, позволяваща по-дълбоко проучване на 10-те изведени най-търсени меки умения, и предлагане на подходи и практики за тяхното развитие.
4. Изграждане на модел за оценка на меките умения, приложим както при изследване на резултатите от домашното образование, така и при по-широки национални или международни изследвания на меките умения при лица с конвенционално образование. Критериите за оценка, както и авторският инструментариум могат да се използват при работата по случаи в социалните услуги и при обучението на социалните работници, които са в досег с домашнообразовани лица, както и да се адаптират за по-мащабни проучвания на меките умения при лица във формалната образователна система или в бизнеса.
5. Проучване на развитието на 50-те изследвани меки умения при домашнообразованите лица, свързани със стила на възпитание и подхода при домашно образование, които научната литература на английски, български и френски език не засяга в такъв обхват до този момент.
6. Изготвяне на анализ на самооценката на меките умения на домашнообразованите лица в съпоставка с оценката от домашнообразоващи родители.
7. Отчитане на резултати от оценката и самооценката на меките умения при домашнообразовани лица в сравнителен план в седем страни.

ПУБЛИКАЦИИ НА АВТОРА

1. Sakarski, G. (2022). Overview of the Home-schooling Phenomenon in Bulgaria. *Towards the Next Epoch of Education. BCES Conference Books*, Vol. 20, 117-123. Sofia: Bulgarian Comparative Education Society. ISSN 2534-8426 (online).
<https://www.bces-conference.org/onewebmedia/117-123%20Gergana%20Sakarski.pdf>
2. Сакарски, Г. (2022). Сравнителен преглед на домашното образование в седем страни. *Сборник с доклади от Трета научно-практическа конференция „Образование и изкуства: традиции и перспективи“*, 532-543. ISSN 2738-8999. https://fnoi.uni-sofia.bg/wp-content/uploads/2022/11/Sbornik_Образование_Izkustva_2022_web.pdf
3. Sakarski, G. (2023). Evaluation of home-schoolers' soft skills: initial survey results. *Recovering Education. BCES Conference Books*, Vol. 21, 117-123. Sofia: Bulgarian Comparative Education Society. ISSN 2534-8426 (online).
<https://www.bces-conference.org/onewebmedia/2023%20117-123%20Gergana%20Sakarski.pdf>
4. Сакарски, Г. (2023). Проучване на меки умения при домашнообразовани лица в България. *Сборник с доклади от Четвърта научно-практическа конференция „Образование и изкуства: традиции и перспективи“*, 393-401. ISBN 978-954-07-5061-3
5. Sakarski, G. (2024). Are homeschoolers happy with their educational experience? Education in Developing, Emerging, and Developed Countries: Different Worlds, Common Challenges, *BCES Conference Books*, Vol. 22. Sofia: Bulgarian Comparative Education Society. ISSN 2534-8426 (online). Paper accepted, expected to be published in July 2024.

Gergana Sakarski, PhD student
Sofia University "St. Kliment Ohridski"

Web of Science ResearcherID (Publons): GOP-0765-2022
ORCID iD: 0000-0003-4274-7826 <https://orcid.org/0000-0003-4274-7826>
ResearchGate Profile: <https://www.researchgate.net/profile/Gergana-Sakarski>

ДРУГИ НАУЧНИ ПРИНОСИ НА АВТОРА И ПРЕДСТАВЯНИЯ НА НАУЧНИЯ ТРУД

Участие в научни проекти

Проект	Период
BG-RRP-2.004-0008-C01 „Софийски Университет – Маркер за Иновации и Технологичен Трансфер (SUMMIT)“, Член, Европейски съюз NextGenerationEU, Номер на договора:No.70-123-463/ 27.06.2023 г.	2023 – 2024
Социалната педагогика през XXI век. Номер на договора:80-10-106/27.04.2023 г., Член, СУ "Св. Климент Охридски", Номер на договора:80-10-106/27.04.2023 г.	2023
Възможности и предизвикателства при практическата подготовка на студентите по "Социална педагогика" в условията на криза, СУ "Св. Климент Охридски", Номер на договора:№ 80-10-173 от 27.05.2022г. , Член, СУ "Св. Климент Охридски	2022

Участие в конкурси

Конкурс	Период
Студент на годината на СУ „Св. Климент Охридски“ 2ро място в категорията „Докторант на годината“, София, България	Май 2023
Финалист на международния финал на конкурса „Ma thèse en 180 secondes“, Монреал, Канада	Окт. 2022
Победител с награда на публиката и първо място, присъдено от международно жури, в националния финал на конкурса „Ma thèse en 180 secondes“, София, България	Юни 2022

Участие в научни форуми и събития

Събитие	Период
XXII BCES Annual International Conference Education in Developing, Emerging, and Developed Countries: Different Worlds, Common Challenges <i>Are homeschoolers happy with their educational experience?</i>	Юли 2024
European Researchers Night 2023 - PhD Students Panel <i>What can we learn about soft skills from homeschoolers?</i>	Септ. 2023
XXI BCES Annual International Conference Sofia, Bulgaria <i>Evaluation of home-schoolers' soft skills: initial survey results</i>	Юни 2023
Националната конференция за домашно образование Лекция и уъркшоп на тема: <i>"По пътя към Вашата кариерна реализация"</i>	Юни 2023
Иновативен форум "Педагогика на всекидневието - нови реалности" <i>Домашното образование - образователна практика извън рамката</i>	Фев. 2023
Третата научно-практическа конференция на ФНОИ ОБРАЗОВАНИЕ И ИЗКУСТВА: ТРАДИЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ <i>Сравнителен преглед на домашното образование в седем страни</i>	Ноември 2022
Образователен форум „Извън формата: През призмата на неформалното образование“	Ноември 2022
Colloque L'instruction en famille en France. Des terrains et regards renouvelés sur le homeschooling ?	Окт. 2022
XX BCES Jubilee Annual International Conference <i>Overview of the Home-schooling Phenomenon in Bulgaria</i>	Юни 2022
Second International Virtual Conference on Comparative School Counseling	Март 2022

БЛАГОДАРНОСТИ

Изготвянето на дисертационния ми труд стана възможно благодарение на подкрепата от много хора, чиято помощ по време на извървяния от мен път бе особено ценна.

Изказвам специални благодарности на научния ми ръководител, проф. д-н Николай Борисов Попов, който стриктно и неотлъчно оказваше подкрепа във всеки нужен момент. Благодарна съм не само за всички навременни насоки, а и за свободата, която той съумя да дозира точно, за да ми даде възможност да потърся и да дам най-доброто от себе си.

Благодаря на всички преподаватели от катедра „Социална педагогика и социално дело“ на ФНОИ, както и на преподавателите от докторантското училище на ФНОИ, тъй като общуването по един или друг начин с всеки един от тях е повлиял върху моето академично и личностно израстване. Отправлям специални благодарности към гл. ас. д-р Яна Станева за мотивацията, поощренията и увереността, които тя ми вдъхна многократно.

Изказвам благодарности и към екипа на Agence universitaire de la Francophonie (AUF) и в частност на господин Петър Топарев, които ме подкрепиха и подпомогнаха разширяването на мрежата ми от контакти не само у нас, а и извън континента.

Благодаря на Prof. Christine Brabant от Université de Montréal, чието менторство беше много ценно за провеждането на изследванията в рамките на дисертационния ми труд.

Благодаря на управителния съвет и на членовете на Асоциацията за домашно образование в България, както и на всички домашни ученици и родители от България, Канада, САЩ, Франция и Южна Африка, които не само се включиха в изследването, но и помогнаха за разпространението на анкетите и изграждането на мрежата ми от контакти сред домашнообразоващите семейства.

Не на последно място отправям сърдечни благодарности към моя съпруг, моето семейство и приятели, с чиято подкрепа и вяра този труд стана реалност.

Благодаря!